

História rodu Dessewffy.

ROD DESSEWFFY V PAŇOVCIACH

Ako už bolo spomenuté najbohatšími zemepánmi na okolí boli Štefan a Peter Szirmaj. Na ich majetku podľa záznamov v Jasove boli viacerí zainteresovaní, s ktorými v roku 1836 na základe priateľskej dohody uzavreli kúpnu zmluvu a tak odkúpili majetok za 82.166 rýnskych florenov a 40 grajciarov. V kronike sa uvádza, že ešte toho roku majetok predali rodine Dessewffy. Albert Dessewffy kúpil tento veľkostatok o výmere 1880 katastrálnych jutár za 40 000 rakúskych forintov. Pretože táto rodina do veľkej miery ovplyvnila život v obci, je dôležité vedieť aj o histórii tejto šľachtickej rodiny.

Predkovia veľkého rodu a prvá zmienka

Kolískou rodu, ktorý stáročia bojoval o svoju existenciu a stál na strane porazených i víťazov, je údolie rieky Sávy v Slavónii, kraji Požega - Černek. Už v roku 1255 je spomínané ako rozvinutá stolica Požegskej župy, s hradom, ktorý sa neskôr viackrát prestaval na kaštieľ. Názov miesta je odvodený od slova "Cernik" ktorý v chorvátskom jazyku je dosť používaný a je odvodený od slova "cera" - čierny dub.

Obdobie formovania rodu siaha až k Belovi IV. a k tatárskemu vpádu na územie Uhorska. Na kráľovskom dvore toto nebezpečenstvo značne podcenili. Ako vieme z histórie, Belo IV. prichýlil skupinu Kumánov na svojom území, čo sa Tatárom vôbec nepáčilo a bolo aj formálnou zámienkou na útok proti Uhorsku. Krajina im bola vydaná napospas ale v roku 1242 Tatári nečakane odtiahli. Po odchode Tatárov Belo IV. Vyvinul mimoriadnu aktivitu na obnovu Uhorského kráľovstva.

Poznáme list kaplána z Požegi písaný v roku 1264 o zámene majetku. Tento dokument uchováva zmienku na najstaršieho známeho predka Dessewffyovcov. Tento Dezyzlaus, ako najstarší známy predok veľkého rodu žil v rokoch 1210-1242. Dokument z roku 1525 o šľachtickom titule hovorí, že spomínaný Dezyzlaus v bojoch s Tatármi bol poverený niesť zástavu svojho národa. Túto úlohu splnil tak dôsledne, že aj napriek zraneniam a strate pravej ruky zachránil zverenú zástavu. Staršia legenda posúva pôvod rodu až do čias kráľa Štefana na základe ktorej sám Dezyzlaus svojimi rukami vložil prvého kresťanského kráľa do rakvy. Vodca starých Maďarov - Gejza mu potom daroval majetok Černek. Z

najstarších dokladov je známe že mal dvoch synov - Mikuláša a Štefana. Panovníci, medzi nimi aj Ondrej II., boli známy donáciami. Odmeňovali svojich oddaných služobníkov majetkami a výsadami, a preto sa môžeme domnievať, že najstarší predkovia Dessewffyovcov boli smelými bojovníkmi a takýmto spôsobom nadobudli svoje majetky.

Mikuláš, syn Dezyzlausa ktorého sme už vyššie spomínali mal štyri deti, z ktorých Egyed bol pokračovateľom rodu. Aj ostatní traja, Mikuláš Cserneki II., CsernekiBakó a Cserneki Ján, mali svojich potomkov, ale v XV. storočí tieto rody vymreli. Na základe dokumentu z roku 1363 sa títo štyria synovia spomínajú už ako zámožní obyvatelia Černeku a všetci užívali aj toto priezvisko.

K zmene došlo až v 30-tych rokoch XV. storočia, keď už samotné priezvisko nepostačovalo a kvôli rozlíšeniu niektorí začali užívať priezvisko Desewffy. Práve potomkovia Egyeda - jeho syna Benedeka, vnuk Štefan je zakladateľom mena Dessewffy.

Tento Štefan /1443-1492/ sa spomína v listine kaplána z Požegi z roku 1482 adresovanej kráľovi Matejovi ako „Deswfy”. Neskôr meno upravili ako „Desewfy”. Preto je považovaný za zakladateľa mena, ktoré používajú jeho potomkovia do dnešnej doby v upravenej forme „Cserneki a Dessewffy“.

Pozoruhodné je, že do XV. storočia sa táto rodina v Požegskej župe spomína už ako veľmi majetná, vplyvná a rozrastená, túžiacia po moci. Dôkazom sú rôzne listiny z tej doby uchované v Štátnom archíve v Budapešti, v ktorých sa nachádzajú zápisy o sporoch a zálohovaní majetku v prospech iných.

Dessewffy Štefan bol teda pokračovateľom rodu a aj zakladateľom mena. Pretože jeho brat Mikuláš mal len dcéry, táto vetva po meči vymrela. Štefan mal jedného syna – Františka I. z prvého manželstva a z druhého manželstva nemal potomka. Majetok jeho druhej manželky zdedil syn František. Bol to veľmi bohatý a ctižiadostivý človek. Žil v rokoch 1486- 1523. Zastával dôležité politické a verejné funkcie. Kráľ Ľudovít II. ho vymenoval za hlavného župana Požegskej župy. Jeho prvoradou úlohou bolo získať roztratený a založený majetok Dessewffyovcov. Za jeho života rodinný majetok značne vzrástol. Zabezpečil sa aj pre prípad, keby nemal potomka. To však nebolo potrebné, pretože z manželstva s Dorotou sa mu narodilo deväť detí. Tri dcéry a šesť synov. Práve jeho potomkovia sa dostali aj na územie Horného Uhorska, čiže na Slovensko.

Priazeň kráľa a donácia

František I. Dessewffy mal šesť synov. Štyria z nich Štefan II., Juraj II., František I., Ladislav I., si vybrali vojenskú dráhu, Mikuláš sa stal kňazom a neskôr opátom v Rudinskom opátstve. V šľapajach otca pokračoval najstarší syn Ján I. narodený asi pred rokom 1519.

V prvých dvadsiatich rokoch 16. storočia bohatstvo, vplyv a politické účinkovanie rodiny z roka na rok vzrastalo. Už František zveľadil rodinný majetok a jeho syn Ján v tom pokračoval. V roku 1524 je spomínaný ako dôverník a obľúbený člen kráľovského dvora Ľudovíta II. Stal sa hlavným županom Požegskej stolice, dvoranom a členom rádu Rhodských rytierov. Kráľ, ktorý bol obklopený rozvadenými a intrigujúcimi šľachticmi, vyjadroval svoju vďačnosť za služby a podporu od Jána, a snažil sa mu to odplatiť. Rok čo rok bol odmeňovaný kráľom a jeho majetok sa rozrastal.

Ešte pred bitkou pri Moháči, kráľ Ľudovít II. potvrdil práva Jána Dessewffyhho a jeho súrodencov ako vlastníkov na majetky v Černeku v Požegskej župe a tiež aj dedičné právo na miesto hlavného župana. Náklonnosť kráľa voči tejto rodine bolo vidieť aj v tom, že 9. apríla 1525 Jána za jeho zásluhy voči kráľovskej korune a tým aj jeho bratov, pozdvihol do šľachtického stavu, aj keď už patrili medzi staré šľachtické rody. Vyzeralo to tak, že náklonnosť a dobrosrdečnosť kráľa bola nekonečná voči Jánovi Dessewffymu.

Z listín vydaných na jeho meno je viditeľné, že kráľ odmenil a vyzdvihol celú rodinu, ktorá podľa jeho slov tak pre národ ako aj pre trón dosiahla nemalé zásluhy. Zároveň im daroval právo súdnictva, voľného trhu na svojom majetku, a rozšíril ich erb o nové prvky. Erb dovedy tvoril modrý štít, na ktorom bolo pravé rameno v brnení s palcátom ako symbol hrdinského činu jedného z predkov, ktorý bol už spomenutý. Ľudovít II. Jagelovský pridal ako znak osobitnej priazne svoj rodový znak - orlicu so zlatou korunkou na hlave a s rozťahnutými krídlami.

Turecké nebezpečenstvo

Politická situácia v Uhorsku, ktorá nastala začiatkom 16. storočia však spôsobila, že rokmi nahromadený majetok zmietla invázia Turkov, a dá sa povedať, že situácia rodiny sa zmenila zo dňa na deň.

Sultán Sulejman sa rozhodol pre vojnovú výpravu proti Uhorsku. Svoje zámery nijako netajil a listom informoval aj kráľa Ľudovíta II. Kráľ sa pustil do vojnových príprav, avšak mnohí uhorskí šľachtici akoby si neuvedomovali hroziace nebezpečenstvo. V júni

1526, keď sa takmer stotísicová armáda sultána Sulejmana II. vydala na pochod, kráľ Ľudovít II. Vyhlásil insurekciu, čiže brannú pohotovosť. Napriek tomu sa zhromaždilo sotva 30000 bojovníkov, ktorí 29. augusta 1526 pri Moháči nedokázali vzdorovať tureckej presile. V bitke padol aj kráľ.

V krajine po nástupe dvoch kráľov Jána Zápoľského a Ferdinanda Habsburského nastal boj o uhorský trón. Boj o moc a neschopnosť uhorskej šľachty postaviť sa na obranu proti Turkom spôsobila, že Turci začali postupne zaberat' uhorské územia. Tak padol do tureckých rúk aj majetok rodiny Dessewffyovcov. Pred tureckou hrozbou musel opustiť svoj majetok aj Ján. To, čo ešte zostalo z otcovho dedičstva podielil medzi svoje tri sestry, a on s niekoľkými listinami z rodového archívu odišiel do Bratislavy.

Dá sa povedať, že prakticky s prázdnyimi rukami utekal pred tureckou armádou na sever krajiny, aby tam takých ťažkých časoch opäť sa pokúsil získať majetok, založil domov a znovu vyzdvihol meno rodu pred novým panovníckym dvorom.

V tých časoch bolo samozrejmé získať si majetok a meno v bitkách. Lenže Ján nebol vojakom. Jeho vlohy a nadanie ho nasmerovali na politickú dráhu. Kým jeho bratia umierali jeden po druhom na bojisku, on sa snažil získať si slávu v politike.

Vyššiu vrstvu ovládala túžba po bohatstve, ktoré ich viedlo prikloniť sa raz k jednej vládnucej strane raz k druhej. Ján nasledoval rodinnú tradíciu a to byť verný kráľovi a vlasti. Viac ako tridsať rokov pracoval vo vysokých štátnych funkciách. Do služieb kráľa Ferdinanda ho odporučila kráľovná Mária manželka nebohého Ľudovíta II. listom z 24. apríla 1527. S jeho menom sa stretávame opäť pri dôležitej diplomatickej misii, keď v roku 1544 ho Ostrihomský arcibiskup poveril, aby v mene kráľa vymohol od tureckého pašu Mehemeta zdržiavajúceho sa v Budíne zloženie zbraní aspoň na mesiac. V roku 1549 sa stal radcom uhorskej komory a hlavným radcom dvora. Od r. 1554 vykonával funkciu hlavného správcu kráľovského dvora. O tri roky bol vymenovaný za prefekta uhorskej kráľovskej komory. Kráľ sa mu za jeho zásluhy odmenil tým, že mu daroval majetky patriace k hradu Kamenica.

Na vrchole slávy

Ján Dessewffy sa aj v Bratislave tešil priazni kráľa. Z jeho charakteristiky sa dozvedáme, že bol skromný a dobrosrdečný, žil iba zo svojho platu. Kráľ sa o ňom v liste vyjadril, že bývalý mocný pán nemá z čoho žiť. Nemôžeme však povedať, že by nemal rád majetok, ale všetko čo získal, dával svojej rodine. Viackrát vystúpil proti praktikám

Rakúskej komory, čo mu však neodpustili jeho nepriatelia a snažili sa mu poškodiť. Škody, ktoré spôsobili jeho predchodcovia vo funkcii, pripísali jemu. Ešte aj to mu vyčítali, že berie plat hlavného radcu dvora a za funkciu v uhorskej komore, za ktorú nikdy nič nezobral. Napriek podpore a náklonnosti kráľa, vzdal sa svojho postavenia. Ani za vlády Ferdinanda ani za vlády Maximiliána viac plat, ktorý vyplýval z jeho funkcie neprevzal. Ako politik a ako dôverník kráľa sa zúčastnil dôležitých udalostí tej doby. Svojou priamosťou a dobrou povahou si získal mnoho priateľov. Bol blízkym radcom a priateľom kráľa Maximiliána. Sprevádzal ho aj na zahraničné cesty.

Tento výnimočný muž, ktorý oddane slúžil viacerým kráľom počas svojho života, sa stal príkladom rodu Dessewffyovcov. Svojím potomkom zabezpečil majetok, meno a budúcnosť v novej domovine. Nikdy sa neoženil, zomrel bezdetný 22. júla 1568 v Bratislave, kde je pochovaný so svojimi bratmi v hrobke františkánskeho kláštora.

Z bratov sa len Ladislav oženil s IlonouHéderváry a mal mužského potomka tak jeho vetva je pokračovateľom rodu. Ján II., ktorý zdedil majetok po svojom strýkovi sa preslávil ako kráľovský dvoran a smelý vojak v boji proti Turkom. Vyrastal vedľa Pavla Székelyho, ktorého si jeho strýko adoptoval ešte počas svojho života a priženil ho do svojej rodiny. V roku 1572 kráľ potvrdil platnosť strýkovho testamentu a o rok bol Ján II. uvedený ako majiteľ panstva hradu Kamenica. Stal sa hornouhorským kapitánom. So svojou manželkou Annou Pesthy mali dvoch synov. Františka III. a Jána III. Zomrel veľmi mladý. Jeho manželka sa potom vydala za Michala Kellemesyho. Jej dvaja synovia si v roku 1601 podelili otcov majetok a tak František III. dostal Kamenicu a Ján III. Torysu. Toto rozdelenie majetku znamenalo vznik dvoch vetiev rodu - kamenickej a toryskej.

Vo víre povstání

Do kamenickej vetvy patrila aj Valent Dessewffy. O jeho narodení sme bližšie informácie nenašli, ale na základe známych údajov o jeho súrodencoch sa mohol narodiť niekedy pred rokom 1726. Podobne ako rad jeho predkov, rozhodol sa pre vojenské povolanie. Ako mladý Šarišan nastúpil v hodnosti poručíka do služby v cisárskej armáde, kde sa mu dorúk dostáva leták s manifestom Františka II. Rákociho. Dezertoval z cisárskej armády a vstúpil so vojsk francúzskeho kráľa alebo bavorského kurfirsta. Bol povýšený na podplukovníka a poverený funkciou zástupcu veliteľa francúzskeho husárskeho pluku. Za svoje zásluhy bol vyznamenaný Rytierskym krížom Radu svätého Ľudovíta. Kráľ Ľudovít

XV. ho vymenoval za brigádneho generála. Zomrel hrdinskou smrťou v Taliansku v roku 1736.

Spolu s Valentom bojoval aj jeho bratranec Mikuláš Dessewffy, ktorý bol akoby svojmu príbuznému stelesneným tieňom. Keď bol Valent povýšený, Mikuláš dostal jeho miesto. Vyznamenal sa v mnohých bitkách a tiež bol udelený Rytiersky kríž. Zahynul v boji v roku 1743 v Bavorsku. Vtedy ešte netušil, že jeho 23-ročný syn Karol slúžiaci v jeho husárskom pluku, sa neskôr stane generálom francúzskej armády. Stali sa zakladateľmi francúzskej grófskej vetvy.

Synovia Františka IV. preukázali svoju statočnosť v bojoch a stali sa prívržencami Imricha Tökölyiho, Františka II. Rákóciho. Ako rebeli prišli o všetko čo im ešte zostalo.

Jeden z nich Štefan III. bol košickým kapitánom, avšak zomrel náhle, nevedno kedy v čase povstania. S manželkou Klárou Semsey zo Šemše mali päť detí. Jedno z nich zavčasu zomrelo a po smrti Štefana zostali štyri siroty, ktorým sa veľmi ťažko dostalo vzdelania kvôli nedostatku peňazí. V roku 1688 sa preto obrátili s prosbou na kráľa Leopolda, aby dedičstvo po starom otcovi a otcovi, ktoré ako rebelantovi bolo skonfiškované, aby sa im vrátilo.

Zo štyroch detí, syn Štefan sa narodil v Hanušovciach, preslávil sa závratnou vojenskou kariérou. Už ako 17-ročný vstúpil do vojska, zúčastnil sa bojov o Budín a iných dôležitých bitiek na strane kráľa. Bol vzorným príkladom starého uhorského vojaka, smelý a nebojácny. Stal sa kapitánom, neskôr podplukovníkom, potom plukovníkom. V roku 1723 dosiahol hodnosť generálmajora a v roku 1733 hodnosť generálporučika. Bol zakladateľom mníšskeho domu v Hanušovciach. Zomrel vo Finticiach, slobodný a bezdetný.

Syn Mikuláš sa oženil s Kristínou Berthóty a mali päť detí: Adama, ktorý bol vojakom vysokej hodnosti a padol v r. 1745 v Sliezku, Štefana, ktorý bol županom Abovskej župy a veliteľov jazdeckého bandéria a Samuela, ktorý bol zakladateľom mladšej grófskej vetvy. Dve jeho dcéry Kristína a Zuzana sa vydali ale potomkov nemali.

Štefanov ďalší syn Imrich Dessewffy sa narodil roku 1739 v Prešove. Vybral si tiež vojenskú profesiu. Zdržoval sa veľa na svojom majetku v Krivanoch. S manželkou Alžbetou Berthóty z Bertotoviec prežili krásne obdobie spoločného života a mali štyri deti. Pochovaní sú v kostole v Lipanoch.

Štefanov posledný syn František V. začínal svoju kariéru na Šariši. V roku 1703 sa vzbúrilo nespokojné Uhorsko pod vedením Františka II. Rákóciho. Pridal sa k nemu aj František. Rákóczy v ňom objavil človeka, na ktorého sa možno stále spoľahnúť. Preto mu

ponúkol miesto Šarišského župana a kapitána mesta Prešov, za ktorého bol v roku 1705 aj vymenovaný. S manželkou Annou Butkay mali šesť detí: Andreja, Tomáša, Jozefa, Annu a Kláru.

Marháňska luteránska vetva

Zo šiestich detí Františka V. Dessewffyho a Anny Butkay, syn Andrej vytvoril samostatnú vetvu, ktorú nazývame Marháňska luteránska vetva. Obec Marháň bola súčasťou šarišskej župy a nachádzala sa v údolí rieky Tople. Od 15. storočia majetok vlastnili šľachtici zo Sečoviec, Šemšeyovci, Vernerovci, Báthoryovci a Bornemisovci.

V 18. storočí bol majetok vlastníctvom Anny Márie GradecziStansith Horváth. Sobášom s ňou získal majetok Marháň, ktorý sa stal na dlhé roky sídlom rodiny. Prestúpil na luteránsku vieru, v ktorom ho takmer všetci potomkovia nasledovali. Práve z tejto vetvy pochádza rod, ktorý sa dostal aj do Paňoviec.

Andrej Dessewffy

Andrej Dessewffy sa narodil sa v roku 1693. Ako 18-ročný sa dostal k vojsku, kde slúžil ako vlajkonosič najprv v Koloničskom neskôr v Nádasdyovskom jazdeckom pluku. Keď sa rozpúšťalo vojsko, rodičia ho zavolali domov, kde sa venoval majetku. Okrem toho zastával aj verejné funkcie. Za jeho zásluhy vo vojsku ho František Lotrinský v roku 1792 vymenoval za veliteľa jazdeckého pluku.

Mal osem detí: troch synov a päť dcér. V roku 1744 za stavovského povstania sa zúčastnil bojov v Sliezku, ale v roku 1745 náhle ochorel a zomrel v Tarnowici v Sliezku. Pravdepodobne sa bojov zúčastnil aj jeho syn Andrej, pretože práve on oznámil rodine, že otec zomrel a že ho pochoval v hrobke evanjelického kostola v Tarnowici. V úmrtnej knihe neexistuje zápis o úmrtí ani o pohrebe, asi z toho dôvodu, lebo pruské vojská zaútočili na Tarnowicu a kňaz aj mladý Andrej museli utekať z mesta.

Zakladateľ Marháňskej vetvy Andrej mal brata Jozefa, ktorý tak ako ostatní členovia vstúpil na vojenskú dráhu. Dedičné danosti ho predurčovali na slávnu vojenskú kariéru. Stal sa plukovníkom Nádasdyho husárskeho vojska, neskôr sa stal pravou rukou generála a vlastníkom husárskeho vojska. V roku 1754 získal pre seba a svojich potomkov titul grófa.

Jeho syn František sa narodil v roku 1728. Už ako 17 ročný dal sa k vojsku. V armáde svojho otca dosiahol hodnosť kapitána. Oblúbený a spoločenský mladý muž, rýchlo stúpал na rebríčku hodností. Vojsna Márie Terézie o Sliezske znamenala preňho koniec jeho mladého života. Mladá vdova Ľudmila Forgách si dlho uchovávala pamiatku na svojho manžela a svojho jediného syna Františka nepustila k armáde, aby neskončil ako jeho otec. Ľudmila sa neskôr vydala za grófa Štefana Eszterházyho. Gróf František Dessewffy zomrel v roku 1820 bez potomkov.

Páni z Fintického kaštieľa

Medzi úspešných ľudí patrila aj barón, neskôr gróf, Dessewffy Samuel. Bol vnukom Štefana III. Už spomínaného košického kapitána. Po svojom strýkovi Štefanovi zdedil majetok Fintice. Mal povest' šľachtica s dobrým srdcom pre všetkých ľudí. Majetok za jeho pôsobenia prekvital, a preto ho Mária Terézia v roku 1756 povýšila na baróna. Pričinil sa o povznesenie dediny a za jeho služby a oddanosť ho panovníčka v roku 1775 povýšila do grófskeho stavu. Stal sa zakladateľom mladšej grófskej vetvy. Bol podžupanom a potom županom Šarišskej stolice. Práve on sa najviac zapísal do histórie Fintíc. Neskôr majetok pripadol ďalším členom rodu, ktorí sú pochovaní v hrobke pod kostolom Navštívenia Panny Márie vo Finticiach.

Slávni i menej slávni členovia rodu

Samuel Dessewffy mal s prvou manželkou barónkou Klárou Horváth Palocsai dvoch synov a osem dcér. S druhou manželkou grófkou Františkou Szent-Iványi mal jedného syna a jednu dcéru. Najstarší syn gróf Štefan I. sa narodil v roku 1736 vo Finticiach. Nezastával nijaký úrad a hospodáreniu sa nerozumel. Od mladosti ľahkovážne zaobchádzal s peniazmi a narobil toľko dlžôb, že takmer dohnal rodinu na pokraj finančného krachu. Neustále ho prenasledovali veritelia. Dôsledky jeho ľahkomyselnosti pociťovali aj jeho deti, ktoré museli ustavične bojovať s nedostatkom peňazí. Možno práve to ich podnietilo tvrdo pracovať. Je isté, že kým gróf Štefan priniesol rodine len skazu, zatiaľ jeho potomkovia po morálnej a duševnej stránke vyzdvihli meno svojho rodu.

Prvýkrát sa oženil s grófkou Klárou Klobusiczky, s ktorou nemal deti. Po jej smrti sa v Košiciach oženil znova s barónkou Annou Vécsey. Z tohto manželstva sa im narodili synovia Samuel a Jozef a dcéra Emma-Mária. Aj druhá manželka zomrela pomerne mladá,

a tak sa Štefan oženil s grófkou Jozefínou Windisch - Graetz, ktorá mu porodila dvoch synov a tri dcéry.

K sláve rodu prispel aj gróf Dessewffy Július, ktorý aj keď nebol vojakom, slávu rodu povzniesol na inom poli. Narodil 21.8.1820 v Košiciach rodičom Františkovi Dessewffymu a AlojšieCsáky. Bol vnukom Samuela II. Dessewffyho. V Košiciach skončil školu a vynikal výborným prospechom. Na základe jeho výborných vedomostí ho Šarišský župan vymenoval za zástupcu notára. Jeho pracovné výsledky hovorili zaňho. Po skončení potrebných štúdií bol zaradený na Prešovský kráľovský súdny úrad. Kde svoje miesto zastával do roku 1848, kým úrad nezrušili. Vo svojej dobe bol v súdnictve známou osobnosťou. Spolupracoval aj na vzniku zákona o miešaných manželstvách. V roku 1863 ho kráľ František Jozef poveril prácou na kráľovskom súdnom úrade v Budapešti a vyznamenal ho rádom železnej koruny.

Okrem práva sa vyznal aj v hospodárení. Jeho manželkou bola barónka Anna Sennyey a narodili sa im štyri deti.

Vzdelaní súrodenci

K dôležitým osobnostiam rodu v 19. storočí patrili členovia rodiny grófa Jozefa Dessewffyho. S manželkou grófkou Eleonórou Sztáray mali jednu dcéru a troch synov. Všetci vynikali vysokou inteligenciou a vzdelanosťou.

AurélDessewffy sa narodil sa v roku 1808 v Michalovciach. Mal dvoch súrodencov - Marcela a Emila, s ktorými dostal výborné vzdelanie. Právo študoval na košickej akadémii. Ale ako sa sám vyjadril, viacej sa naučil sám doma ako na prednáškach. Bol výborný z francúzskeho jazyka. Ešte za mlada sa dostal na zasadanie Uhorského snemu do Bratislavy, kde videl bojovať svojho otca za zásady, ktorým veril. Tento pobyt využil na nadviazanie priateľských vzťahov s Wesselénim, Károlyim a Eszterházym. Do povedomia sa dostal tým, že písal na sneme denník vo francúzštine pre anglického veľvyslanca. V roku 1830 ho uhorský kráľ František vymenoval za dvorného pisára. Opäť sa zúčastnil zasadnutia snemu už ako kráľov vyslanec a napísal preňho denník v nemčine. O dva roky dostal funkciu miestodržiteľského úradníka. Pôsobil ešte v mnohých funkciách, kde sa vyžadovala jeho schopnosť rečníctva, tvorby prejavov a písania. Prejavil sa ja v literárnej činnosti. V rámci svojho pôsobenia sa dostal aj do Francúzska, do Anglicka, kde študoval zákony a spoločenské vzťahy vtedajšieho obdobia. Patril medzi tých, ktorý nový vyvíjajúci sa smer na čele s Ľudovítom Kossuthom považovali za nebezpečný. Bojoval proti nim

perom a slovom. Avšak psychická práca ho natoľko vyčerpala, že ochorel. V januári 1842 aj napriek varovaniu lekára sa zúčastnil zasadania mestského zastupiteľstva v Pešti, kde sa dostal do sporu s Kossuthom čo ho tak vyčerpalo, že o dva týždne na to zomrel ako 34 ročný. Jeho smrť bola veľkou politickou a spoločenskou stratou. Bol členom Kráľovskej akadémie a sám cisár František mal smútočný prejav na jeho pohrebe.

Gróf Marcel Dessewffy mal hudobné nadanie a rýchlo sa učil cudzie jazyky. V Košiciach skončil právo a v Pešti získal právnické osvedčenie. Bol veľkým filozofom. Všetok svoj čas venoval hľadaniu ľudského šťastia a ideálnej ľudskej spoločnosti. Preto sa utiahol do ústrania a samoty a venoval sa filozofickým otázkam humanizmu a socializmu a literárnej tvorbe.

Gróf Emil Dessewffy sa narodil v roku 1812 v Prešove. Neodlišoval sa od svojich súrodencov. Bol vynikajúcim žiakom a z jazykov najviac ovládal latinčinu. Už v trinástich rokoch prekladal diela od Cicera. V období revolúcie a po nej zastával názor samostatnosti Maďarov v Uhorsku. V dospelosti sa zaoberal hospodárskymi problémami Uhorska. Stal sa členom Maďarskej akadémie vied a od roku 1855 bol jeho predsedom. Zaslúžil sa o vybudovanie sídla MAV organizovaním celonárodnej zbierky. Bol prispievateľom článkov do viacerých novín tej doby. Z troch bratov len on si založil rodinu. Zomrel v roku 1866 v Bratislave.

Páni z Marhaňského kaštieľa

Už spomínaný Andrej mladší sa zúčastnil bojov v Sliezku a po návrate sa oženil s Barborou Kubínyni z Horného Kubína. Usadil sa a žil v Marhani. Bol to človek jednoduchý, verný svojej luteránskej viere a ako jeho predchodcovia, netúžil po prepychu. Vo svojom závete nariadil, aby ho nepochovali vo vybudovanej rodinnej hrobke v kostole, ale na dedinskom cintoríne. Bol človekom šľachetného zmýšľania, nehnať sa za majetkom, ale to čo mal si vážil a snažil sa prácou zveľadiť. Zomrel 16. decembra 1787. V závete, ktorý zanechal odovzdal svojim deťom svoje životné skúsenosti a múdre rady. Napomínal ich, aby si zachovali vieru, podporovali cirkev, školu, boli spravodliví k iným, pomáhali chudobným a sirotám. Mal tri deti, Andreja - Adama, Zuzanu a Gašpara - Tomáša. Obaja synovia zanechali hojné potomstvo.

Gašpar-Tomáš sa oženil s Julianou Kubinyi z Horného Kubína v roku 1792 v Marhání. Staral sa o majetok rodiny tak v Marhání ako aj v Čakanovciach. Prežil šťastný

manželský život, ale k najsmutnejším dňom jeho života neochvejne patrila smrť - poprava syna Aristida.

Jeden z trinástich Aradských martýrov

Aristid sa narodil v poradí ako druhé dieťa Gašpara-Tamáša a Júlie Kubínyi, 6. júla 1802 v Čakanovciach v Turniansko-Abovskej župe. Dostalo sa mu mimoriadnej výchovy. Školu skončil v Košiciach a v Prešove. Na základe svojich daností vybral si vojenský život. Keď dosiahol hodnosť kapitána, opustil vojsko a vrátil sa domov. Oženil sa s Antóniou Ujházy, ktorá však ako 23-ročná zomrela v Benátkach. Pochovali ju na cintoríne jedného ostrova blízko Benátok, ale pre nedostatok miesta, neskôr hrob zlikvidovali. Po vypuknutí nepokojov 15. marca 1848 sa vrátil k armáde.

Začiatkom 30. rokov nastal čas na reformy, ale habsburskí politici boli tak starí, že sa na to neodhodlali. Zaostávanie monarchie za vyspelejšími západnými štátmi sa zväčšovalo a jej vojenská sila slabla. Prenikanie ideí o slobode, reformách, právach človeka znamenali pre rakúsky dvor nebezpečenstvo. V marci 1848 nespokojnosť prerástla v povstanie, za ktorým nasledovali ďalšie. Porážkou októbrového povstania znamenala aj koniec revolúcie. Po mesiacoch neistoty, či monarchia prežije a Habsburgovci nestratia trón, nadišiel čas ofenzívy. V decembri 1848 cisár Ferdinand odovzdal korunu svojmu synovcovi 18 ročnému Františkovi Jozefovi. Nová vláda Felixa Schwarzenberga si určila za cieľ obnovenie jednoty, posilnenie centrálnej moci a potlačenie revolúcie v Uhorsku.

Aristid dosiahol hodnosť strážmajstra a jeho kariéra stúpala rýchlo. Zúčastnil sa bitiek s cisárskymi vojskami pri Košiciach a iných miestach Šarišsko - zemplínskej župy, preto ho vymenovali za plukovníka Hornodunajskej armády a armádneho veliteľa. Vo februári 1849 dostal vyznamenanie 3. Triedy za hrdinstvo preukázané v bitke pri Váci. V apríli ho povýšili na veliteľa 1. jazdeckého pluku, a v júni ho vymenovali za generála. Vo víre revolučných diania sa oženil v júli 1849 v Budapešti s Emmou Szinnyei Merse. Po sobášii sa hneď vrátil na bojisko, ale udalosti spôsobili, že už domov sa nevrátil.

Revolúcia v živote Dessewffyovcov

V bitke pri Temešvári revolučná uhorská armáda utrpela porážku, pretože rakúskej armáde prišiel na pomoc ruský cár. Bola zvolaná vládna rada, kde sa rozhodlo, že najlepším riešením bude kapitulácia. K tomu došlo pri Világoši. Keď Aristid zistil, že je všetko stratené, chcel sa dostať so zvyškom svojej armády do Turecka. Na hraniciach sa

stretol so svojím bývalým spolubojovníkom princom Liechtensteinským, ktorému sa vzdal s tým, že sa zaňho prihovorí a najhorší trest ktorý dostane bude vyhnanstvo. Bol uväznený na hrade Arad, odkiaľ ho ani manželka ani princ Liechtenstein nevedeli oslobodiť.

Ako vieme z histórie, nasledovalo kruté zúčtovanie s vodcami revolúcie. Trinástich účastníkov revolúcie odsúdili na smrť obesením. Poprava bola vykonaná 6. októbra 1849 v Arade. Štyroch z nich, medzi nimi aj Aristida popravili zastrelením, z ohľadom na ich pôvod, ostatných obesili. Ich telá hodili do hradnej priekopy a zasypali hlinou. Len na jar 1850 sa podarilo manželke Aristida a jeho otcovi získať pozostatky generála. Tajne, podplatením vojakov vybrali telo z hrobu a uložili ho do železnej truhly, aby ho mohli preniesť do rodinnej hrobky. Nakoľko Aristid bol vysokého veku, nezmestil sa do truhly a preto boli nútení odrezat' mu nohy. Takto tajne, väčšinou v noci, na voze dopravili truhlu na miesto stáleho odpočinku do rodinnej hrobky v Marháni. Na pamätnej tabuli hrobky v Marháni je vyrytý tento nápis: „Smrti sa nebojím, v tisícokrakých podobách sa okolo mňa v boji vznášala.“

Ďalší revolucionári v rodine

Gustáv - Adolf , Aristidov brat mal syna Ľudovíta, ktorého revolučné roky zastihli v armáde princa Ferdinanda ako plukovníka. So svojím otcom prešiel na stranu vlastencov, kde vytrval až do konca. To, že bol chrabрым vojakom dosvedčuje aj to, že bol vyznamenaný za rytierske zásluhy. Po revolúcii za zradu cisára bol postavený pred súd a v roku 1850 v Arade ho odsúdili na 16 rokov väzenia, bol zbavený vojenských hodností, a tiež aj majetku. V roku 1853 však dostal milosť. Venoval sa poľnohospodárstvu, od roku 1867 bol pokladníkom šarišskej župy. Starobu prežil v Prešove.

Dessewffy Dionýz, Aristidov blízky príbuzný, sa výrazne prejavil v revolučnom odboji. Bol plukovníkom cisárskeho vojska v Prahe. Na základe správ o revolúcii v Uhorsku, vznikali nepokoje aj v armáde. Časť vojakov spolu s niektorými veliteľmi, medzi nimi bol aj Dionýz, ušli a cestou prenasledovaní, napriek zraneniam došli na územie Uhorska. Pri jednej bitke sa ťažko zranil. Do konca revolúcie zostal pripútaný na lôžko. V porevolučnom období sa skrýval, za zradu a útek z armády ho v neprítomnosti odsúdili a obesili. Ušiel do Švajčiarska, kde založil továreň na výrobu hodínok. Oženil sa s vnučkou Napoleóna I. Adelou Jourdana s ktorou mal tri deti: Aristida, Arpáda a Emmu. Viedol jednanie s kancelárom Bismarkom, ktoré sa týkali politických poverení, ktoré plnil v čase emigrácie. Po Rakúsko - Uhorskom vyrovnaní sa vrátil do vlasti a venoval sa hospodárstvu. Zomrel v roku 1898 v Budapešti.

Dessewffy Albert a jeho potomkovia

Starším bratom vlasteneckého generála Aristida bol Albert. Narodil sa v roku 1805 v Čakanovciach. Slúžil v kráľovskej osobnej garde rakúskeho cisára Františka I. Oženil sa s Klementínou Ganzauh a mali šesť detí. Svoj život prežil v Marháni. V roku 1844 kúpil už spomínaný majetok v Paňovciach za 40 tisíc rakúskych forintov, ktorý vtedy predstavoval 1800 katastrálnych jutár ornej pôdy, lúky a lesa, a ktorý bol dovtedy majetkom Szirmayovcov. V roku 1867 Albert zomrel a paňovský majetok zdedil jeho najstarší syn Kalmán. Narodil sa v roku 1836. Bol poslancom uhorského snemu a členom cisárskej a kráľovskej komory. Začiatkom roku 1880 predal z majetku v Paňovciach 500 katastrálnych jutár susednej obci Novačany, preto aby mohol kúpiť majetok nachádzajúci sa v susednej usadlosti Mokrance. Majetok patrilo grófke Alžbete Serényi manželky baróna Šándora Fischera, ktorý v roku 1885 aj kúpil. Zomrel roku 1890 v kúpeľoch v Lučivnej. Pochovaný je v Marháni. Nakoľko deti nemal, jeho majetok a s ním aj Paňovce zdedil jeho brat Pavol. Narodil sa v roku 1839 v Bardejove. Učil sa na gymnáziu v Bardejove, kde vychodil 4 triedy a 2 roky na stavebnej škole v Nemecku.

Rodinný život

Pavol sa oženil v celku štyrikrát. V roku 1861 sa jeho prvou manželkou stala Berta Priessnitz. Bola dcérou Vincenta Priessnitza - majiteľa liečebného sanatória v Jeseníku. Jeho príbeh sa stal legendou. Tento muž mal 7 detí a bol veľmi chudobný. Pri zbieraní konárov v lese spadol a ochorel. Liečil sa s vodou z potoka. Tak zistil liečivé účinky vody a okolitej prírody, ktoré neváhal využiť vo svoj prospech. Neskôr vybudoval sanatórium, ktoré mu zabezpečilo majetok a postavenie. Keď jeho deti dospeli, povydával svojich 6 dcér do zámožných rodín.

Pavol Dessewffy sa staral o majetky v Paňovciach, preto aj s manželkou tu býval. V roku 1862 sa im narodila dcéra Žofia. Ich manželstvo však netrvalo dlho, pretože Berta umrela na čierne kiahne.

Druhé manželstvo

Druhou manželkou v roku 1867 sa stala 17-ročná Óvári a SzentMiklosi Pongrácz Ilona. Svadba sa konala v Liptovskom Mikuláši. Keď mladomanželia došli do Marháňa, vítali ich výstrelom z dela. Mladá nevesta mala takú výbavu, že trvalo 6 mesiacov, kým ju na vozoch podonášali. V roku 1869 porodila syna Alberta. Keď mal Albert šesť rokov jeho

matka si siahla na život. Povrávalo sa, že bola zaľúbená do poľského grófa a vydala sa len z donútenia. Albert, ktorý sa stal cisárskym a kráľovským dôverníkom veľa cestoval. Podľa nám dostupných informácií, duševne ochorel a liečil sa vo Švajčiarsku. Tu 1. marca 1918 zomrel.

Jeho otec zronený jeho duševným stavom, začiatkom roku 1900 predal celý Marháňsky majetok - starobylé sídlo luteránskej vetvy Dessewffyovcov - za 400.000 forintov Jánovi Hohenlohe-Oehringen pruskému princovi. Nový majetok si kúpil na dražbe v neďalekej usadlosti Koprivnica. Rodina Bartóffiho sa veľmi zadlžila a ich majetok spolu s kaštieľom sa dostal na dražbu. Vytváracia cena bola 25 tisíc forintov, ktorá sa vyšvihla na 50 tisíc.

Celý majetok získal neznámy kupec, ktorý Pavlovi Dessewffymu, ktorý už opúšťal miesto dražby, celý majetok za 50.050,- forintov. Takto sa Koprivnica stala novým sídlom Dessewffyovcov.

Majetok v Koprivnici

Obec Koprivnica leží v juhozápadnom okraji Nízkych Beskýd, v údolí Koprivničky, západného prítoku Tople. Dejiny obce siahajú až do 9. storočia. Archeologický výskum preukázal pozostatky po obydlí a keramiky. Prvá písomná zmienka pochádza asi z roku 1034. Začiatkom 13. storočia majetok pravdepodobne patril Grékovi Teodorovi, prípadne jeho synom Jurajovi a Petrovi, ktorí tento majetok v roku 1283 predali šľachticovi Jánovi, synovi Makrabeusa. Od 13. Storočia sa vystriedalo viacero vlastníkov. V dedinskej kronike sa uvádza že páni zaobchádzali s poddanými kruto. Museli ťažko pracovať na panských pozemkoch. K spomenutým vlastníkom patrili páni z Kokošoviec, Cudarovci, zemania Zbudze a neskôr zemania z Bertotoviec. V 18. storočí patril zemanovi Bartóffimu.

Tretie a štvrté manželstvo

Pavol Dessewffy sa neskôr opäť oženil, tentoraz s Klárou Flossmann, ktorá bola vychovateľkou malého Alberta. Ešte pred sobášom sa im narodil syn Oskar, ktorého si však nikdy neadoptoval. Vyrastal u príbuzných vo Viedni pod matkiným menom. Jeho otec ho ale vyplatil z dedičstva. Ani toto manželstvo nemalo dlhé trvanie, pretože Klára zomrela na porážku.

Pavol Dessewffy sa vybral na dovolenku do Egypta. Pred odchodom hľadal vhodnú gazdinú na svoje hospodárstvo, ktorej by mohol zveriť svoj dom. Farár z Koprivnice mu odporučil svoju neter Teréziu Socha. Po návrate medzi nimi vzplanula láska, ktorej následky nedali na seba dlho čakať. Narodili sa im tri deti, z ktorých Vojtech zomrel

onedlho po narodení a pochovali ho v Budulove. Dcéra Alžbeta - Terézia sa narodila 30.11.1890 a syn Mikuláš – Andrej 7.4. 1894, obaja v Prešove. V roku 1901 si osvojil oba maloleté deti s tým že im prislúcha právo a sú povinný používať rodinné meno Cserneki a TarkőiDessewffy. Svoje želanie potvrdil aj cisárskym a kráľovským rozhodnutím Františka - Jozefa z 9. novembra 1902, ktorým Pavol Dessewffy dáva šľachtický titul, pred meno „Cserneki a Tarkeői” a rodinný erb a ktorý právom môžu používať. V roku 1905 sa Pavol Dessewffy oženil aj s Teréziou Socha. Sobáš sa konal v Budapešti v evanjelickom kostole na Deákovom námestí a svadba sa konala v hoteli Panónia.

Pavol Dessewffy a Paňovce

S jeho menom je spojené viacero aktivít, ktoré urobil v Paňovciach v prospech obyvateľov. Ako sme už spomenuli, daroval pozemok pre miestny cintorín a pozemok pre výstavbu kostola pre Reformovanú cirkev. Taktiež vyšiel v ústrety občanom, keď súhlasil s výmenou pozemku v strede obce. Občania si chceli postaviť obchod s krčmou, ale pozemok bol nevyhovujúci. Tak došlo k vzájomnej zámene a prvý obchod sa postavil na križovatke v obci, kde sa nachádza aj dodnes.

Na majetku v Paňovciach sa nachádzal aj novopostavený kaštieľ – kúria, ale nebol nikdy obývaný. Po smrti BertíPriessnitz boli stavebné práce zastavené a budova zostala nedokončená.

Pavol Dessewffy zomrel v Koprivnici v roku 1912 a pochovaný je na miestnom cintoríne, vedľa svojho syna Alberta, na voľnom priestranstve. Mal tu vybudovanú rodinnú hrobku. V nej sú pochované jeho prvé tri manželky. Štvrtá Socha Terézia zomrela 21.5.1953 v Paňovciach a tam je aj pochovaná.

Posledný zemepán v Paňovciach

Mikuláš Dessewffy, po smrti svojho otca zdedil majetok v Paňovciach, v Mokranciach a v Koprivnici. Staral sa aj o časť majetku, ktorá pripadla jeho sestrám. Svoje detstvo a mladosť prežil v Koprivnici. Študoval v Prešove na Evanjelickom kolégiu a na právnickej akadémii. Školu nedokončil, pretože ochorel na TBC kvôli zanedbanému zápalu priedušiek. Bol častým hosťom v Korytnom u váženej a majetnej rodiny Jancsóovej. Chcel sa oženiť s ich dcérou Gizelou Jancsó, ktorú prezývali Pipi, ale zomrela pre chorobu srdca skôr, než sa stihla vydať. Ponúkli mu ruku ich netere z Budapešti. Takto dohodnuté manželstvá neboli vôbec zvláštnosťou, a preto roku 1937 sa oženil s Máriou Gundelfingen, dcérou plukovníka Juraja GundelfingenKrompachideNagy-Idai a Hildy

Orbók, ktorá tiež patrila medzi staré a slávne rody. Sobáš sa konal v Budapešti v katolíckom kostole sv. Kristíny, kde Mikuláš podpísal reverz, že deti ktoré sa narodia z tohto manželstva budú katolícke. Mikuláš zdedil po svojich predkoch lásku k pôde, vážil si majetok a snažil sa ho zveľadiť.

Býval v Koprivnici a na Paňovský veľkostatok prichádzal len v nutných prípadoch. O majetok sa staral správca Kálnási. Narodili sa im tri deti. Mária, Marta a Ján - slobodný, bez potomkov, posledný priamy mužský potomok slávnej marhánskej vetvy.

Udalosti po roku 1945

Do ich života však ťažko zasiahli politické zmeny ktoré nastali hneď po vojne. Nastupujúci komunistický režim nenávidel majetných ľudí - tzv. kapitalistov. Všetko nasvedčovalo tomu, že cesta ktorou sa bude uberať vzniknutý Československý štát, nebude vôbec milosrdný ku šľachte a k tým ktorí sa hlásili k Maďarom. Mnoho takýchto ľudí opustilo republiku ešte za vojny, alebo emigrovali po vojne. V Koprivnici im všetko rozobrali ľudia a vyhnali ich odtiaľ. V Paňovciach sa vytvorila komisia, ktorá spísala všetok majetok a čo sa dalo všetko sa rozdelilo medzi občanov. Mikuláša Dessewffyho odviezli žandári do Trnavy a postavili ho pred vojenský súd so zámerom odsúdiť na smrť na základe nepravého obvinenia, že bol kolaborantom a spolupracoval s Nemcami.

Zachránili ho obyvatelia z Koprivnice, ktorý svojou výpoveďou potvrdili, že nikdy nespupracoval s Nemcami a že ukryl, obliekol a nakrmil dvoch ruských partizánov. Napriek tomu sa však súdne pojednávanie ťahalo dlhé roky, kým ho vyhlásili za nevinného.

Životné podmienky

Zo dňa na deň sa ocitli na ulici. Nakoniec zostali bývať v Paňovciach. Majetková ujma nebola taká zdrvivúca ako psychické následky prístupu niektorých obyvateľov. Ustavičné napätie z neistoty, zanechalo na každom členovi rodiny následky. Boli prenasledovaní pretože boli veľkostatkári, kapitalisti, nepriatelia národa, nepriatelia socializmu, pretože sa volali „Dessewffy“. Boli to pre nich ťažké časy, hoci sa snažili prispôbiť sa. Nemali volebné právo, urážali ich, alebo sa im snažili zneprijemňovať život. Po určitom čase, keď vedenie zistilo, že nie sú nebezpeční, podarilo sa im zamestnať sa. Ani tam ich neobišli úklady a neprajníci. Napriek všetkému vydržali a prežili. Mikuláš Dessewffy stále dúfal, že raz príde zmena. Nedočkal sa toho. Zomrel 31.3.1986 v Paňovciach. Pochovaný je na miestnom cintoríne v Paňovciach. Nevrátil sa do Koprivnice ani za života ani po smrti.

Ešte za života povedal, že nechce odpočívať v zemi, odkiaľ ho vyhnali. Predsa však si uchovával v malej krabíčke hrst' zeme, ktorú si nabral, keď odchádzal, a ktorú mu nasypali do hrobu.

Potomkovia tohto slávneho rodu žijú roztrúsení po svete aj v súčasnosti. Objavili sme potomkov v Rakúsku, v Maďarsku, v USA, ale aj na Slovensku. Aj keď pochádzajú z inej vetvy, predsa majú spoločných predkov, na ktorých môžu byť právom hrdí.